

(Verschenen in Postille 2009 – 2010, Zoetermeer 2009)

Jozua

Zondag 3 januari

Jozua 1 : 2

Mozes, mijn dienstknecht is dood.

Nu dan, sta op,

trek over de Jordaan hier.

Schriftlezingen: Jozua 1, Deuteronomium 34 : 1-9, Hebrëën 12 : 1 - 4

Het eigene van de zondag Epifanie

Liederen Gezang 290, Lied 167'De toekomst is al gaande...' (Tussentijds),

Gezang 28

Aanbevolen literatuur: K. A. Deurloo, Jozua, Verklaring van een bijbelgedeelte, Kampen 1981.

Tussen de Tora en de profeten stroomt de Jordaan. De beloftevolle weg die het volk ging vanuit Egypte, het doodsland, naar het land van belofte is geëindigd in de dood van Mozes. In Deuteronomium 34 : 8 horen we 'En de kinderen van Israël beweenden Mozes in de velden van Moab dertig dagen lang, totdat de dagen van de rouwklacht over Mozes ten einde waren'. En waar de boeken van de Tora eindigen, daarmee begint het profetenboek Jozua: met de dood van Mozes. Het vormt in de eerste vijf verzen het kader waarbinnen Jozua ter sprake wordt gebracht. Het 'En het geschiedde' waarmee het boek opent, kondigt een nieuwe tijd aan. Wat werd aangekondigd in Tora krijgt in het boek Jozua een profetische dimensie. De weg die beloftevol werd ingezet, zet zich door. Het houdt niet op bij de dood van Mozes. De Jordaan is in zicht, als markering van het begin van een nieuwe tijd. Het overtrekken van de Jordaan immers functioneert als inauguratie van het wonen in het land (Deut. 12:10). In dit boek gaat het niet om een verslag van de verovering van het land, hier krijgt op liturgische wijze het ontheemde mensenvolk grond onder de voeten. Echter, het land waarin de vrede zal kunnen opbloeien is niet te nemen. Daarop valt direct in het eerste hoofdstuk van dit boek alle nadruk. Dit land wordt je *gegeven!* Na de aankondiging van de dood van Mozes (vs 2) wordt Jozua (en in Jozua heel het volk) gesommeerd *op te staan*, de Jordaan over te trekken naar het land 'dat ik aan hen geef'. Bij elke voetstap die Jozua met het volk in dat land zal zetten, zal hij zich dat te binnen moeten brengen (vs 3). En hoe zal dat land er dan uitzien? Het zal lijken op de tuin van Genesis 2 en metaforisch gesproken op het nieuwe Jeruzalem van de Openbaring van Johannes (21). Vanuit de benauwdheid van Egypte is daar ruimte in overvloed (vs 4). Het is een metafoor voor heel de wereld. Dat de wereld maar land van belofte wordt! Maar hoe vind je de weg naar dat land en de weg in dat land? Je zult de Tora nodig hebben, de *Weisung* van Mozes. Het 'Wees sterk en standvastig' (vs 6) heeft betrekking op het bewaren en doen van deze Tora. Dáár komt het wel op aan. Zonder die Tora raak je meteen de weg kwijt en wordt een liturgische intocht tot een militaire annexatie. 'Het boek van deze Tora wijke niet uit jouw mond, maar overpeins het dag en nacht opdat je hem bewaart en dus doet' vormt de omlijsting van deze

dringende aanspraak. Jozua, heel het volk, zal moeten worden als die rechtvaardige uit Psalm 1. Dan komt land van belofte in zicht. En zoals aan Mozes de NAAM werd bekend gemaakt, zo nu ook aan Jozua in het 'Ik zal jou niet begeven en je niet verlaten'. Het wordt hier ook literair weer als kader aangegeven waarin de Tora ter sprake wordt gebracht (vs 5 en vs 9).

De voorhoede wordt gevormd door de stammen Ruben, Gad en half Manasse. Het verhaal gaat dat het 'Overjordaanse' in de Mozes-periode reeds veroverd is en Mozes deze voorhoede daar hun plaats heeft aangewezen (Deut. 3 : 18 – 20). Een motief dat later in het verhaal nog een rol zal gaan spelen (hoofdstuk 22). Zij moeten duidelijk maken dat het land pas echt in zicht komt als de Jordaan is gepasseerd. Rust is er pas als heel het volk rust heeft (15). Dit verhaal gaat over héél het land dat voor héél het volk zal zijn. De grondtoon is gezet: '... binnen drie dagen zullen jullie de Jordaan hier overtrekken om het land in te komen en het te verwerven, dat JHWH, jullie God, jullie geeft om het te verwerven' (vs 11). Het volk neemt wat het gegeven wordt: goddelijke landgave en menselijke landname. In die volgorde.

Aanwijzingen voor de prediking. Inzet van de prediking zou de vraag kunnen zijn: is er leven na de dood van Mozes? Aan zijn veelbelovende gang vanuit de benauwdheid van Egypte naar het land van de belofte is een einde gekomen. Tora eindigt in rouw. Nota bene die boeken van Mozes die de kern vormen van heel de bijbel, eindigen bij de grens van het land in de dood van Mozes. Zo staat Mozes in één lijn met de vaderen die ook allemaal stuk voor stuk stierven vóór de vervulling van de belofte van het land. In dit motief licht veel op. Onze vragen ten aanzien van het Rijk dat is aangezegd. 'Wordt dat nog wat met dat koninkrijk van u', om parafreaserend met Gerard Reve te spreken. Ook dit veelbelovende project lijkt in de dood te eindigen. Onwillekeurig kunnen we denken aan de beroemde woorden van Martin Luther King in 1968, een dag voor zijn dood: 'Hij heeft mij toegestaan de berg te beklimmen. En ik heb van de berg neergekeken en heb het land van belofte gezien (...). Ik ben voor geen mens bang. Mijn ogen hebben de glorie van de komst van de Heer gezien (...)'. Nog steeds worden er kleine Martin Luther Kings vermoord. Waar lopen al die veelbelovende projecten op uit? Maar dan is daar dat begin van Jozua 1: 'En het geschiedde na de dood van Mozes...! Na die dood is daar het woord van de levende Heer die Jozua sommeert op te staan. Epifanie is klein Pasen, zouden we kunnen zeggen. De profetenafdeling van Tenach begint met dit woord van Godswege. Waar wij enkel de doodlopende weg van Mozes zien, licht in dit woord nieuwe toekomst op. Er moet opnieuw door het water getrokken worden. De Jordaan markeert de grens naar het land van de toekomst. Terwijl de rouwklacht van Deuternomium nog naklinkt, is daar de stem van Israëls God die niet loslaat het werk dat *hij* begon. Het gaat door. Zelfs de dood van Mozes staat dit niet in de weg. Pure opstandingsgeschiedenis is het. Daarom ook als epistellezing gekozen voor Hebreëen 12 waarin het gaat over de 'voleinder van het geloof'. Maar om niet bij de pakken te gaan neerzitten hebben we wel steeds weer die Tora nodig. Mozes' woord is niet dood maar wil gedacht worden in de weg die wij gaan. Het zal dag en nacht overpeinst moeten worden opdat wij die stem niet vergeten. En bij elke stap die wij zetten ons te binnen brengen dat het land van de toekomst niet een land is om te nemen, maar een land dat ons wordt gegeven. De toekomst als geschenk.

Zondag 10 januari
Jozua 24

En nu:

Vreest JHWH en dient hem
in volledigheid en in trouw,
en verwijdert de goden
die uw vaders aan de overzijde
van de Rivier in Egypte gediend hebben,
en dient JHWH!

*Het eigene van de zondag: Tweede zondag van Epifanie
Liederen Gezang 7, Psalm 115, Gezang 341, Lied 113 'Hij die gesproken
heeft...' (Tussentijds)*

*Aanbevolen literatuur: K. A. Deurloo, Jozua, Verklaring van een bijbelgedeelte,
Kampen 1981; K.H. Kroon, Geloof Gebod Gebed, Amsterdam 1949, 22 - 27*

Het boek Jozua eindigt in een grote apotheose. In dit slothoofdstuk wordt heel het verhaal nog eens vanuit een heel bepaald perspectief neergezet. Het wordt in één lange toespraak door Jozua aan de gemeente voorgelegd. Het slotakkoord wordt gevormd door het antwoord van de gemeente en de verbondssluiting. Uit dit stuk wordt direct duidelijk dat het boek is geschreven voor de liturgie van de gemeente. Er wil iets gezegd en geleerd worden. De toespraak van Jozua is één grote greep uit Tora en het daarop volgende verhaal van dit profetenboek. Iedereen wordt opgetrommeld om naar Sichem te komen. Het is de plaats waar Jakob een gedenkteken heeft opgericht nadat hij zich verzoend heeft met zijn broeder Ezau (Gen. 33 : 19, 20). En het is de plaats waar Jakob zijn mensen oproept de vreemde goden uit hun midden weg te doen. Ze moeten stuk voor stuk worden ingeleverd en worden massaal begraven (Gen. 35:4). Geheel in die traditie spreekt Jozua de gemeente bij Sichem toe. Heel de geschiedenis wordt gerecapituleerd. In zijn toespraak gaat het echter niet over de heldendaden van Israël en over hoe krachtig het volk het land heeft veroverd. Heel de geschiedenis, vanaf de voorvaders van Abraham wordt in het perspectief gezet van een geschiedenis van de heilsdaden Gods. Niet dus als een geschiedenis waarin de daden van de mensen centraal staan, maar opvallend genoeg als een geschiedenis waarin de Bevrijdergod de handelende figuur is. Heel het verhaal van Tora en van dit profetenboek wordt verteld als een bevrijdingsgeschiedenis. Heel het verhaal wordt onder het gezichtspunt gebracht van de bevrijding van de goden. Het volk wordt bevrijd van zijn goden. De voorvaders dienden andere goden (vs 2), waren met andere woorden buitengewoon godsdienstig. En wat gebeurde met Abraham? Hij wordt daarbij weggehaald. 'Ik nam uw vader Abraham'. De kritische zin kan ons niet ontgaan. Er staat niet: 'En Abraham zocht mij op', nee, Abraham wordt uit de wereld van de godsdienst weggenomen om hem te doen rondgaan in het land Kanaän. Over hoe hij zaad vermeerde bij Abraham en Izaak te voorschijn kwam gaat het. En Egypte is nog niet genoemd (vs 4) of het gaat al over het 'doen uittrekken'. Het gaat over hoe hij het volk door de woestijn bracht over de Jordaan en Bileam het volk liet zegenen (Num. 22 : 2 - 24 : 25). En over hoe Jericho in hun hand werd gelegd en zij het land ontvingen waar zij konden wonen, omringd door wijngaarden en olijfbomen. In heel dit verhaal wordt met geen woord gerept over de misdaden van het volk en over zijn ongeloof. Dat lijkt geheel te zijn vergeten. In deze samenvatting

klinkt één groot JA van God, één groot 'solo gratia'. Hij die zijn volk te recht wilde brengen. Om die grote acte gaat het, waar het verhaal mee inzet en waar het uiteindelijk ook mee eindigt: jullie gered uit de greep van de goden.

In het 13e vers is de Godsspraak ten einde. Nu komt het er op aan. In heel het voorafgaande is uitgelegd wie nu hun God is. Zijn naam als een verhaal van bevrijdingsdaden. Nu is het woord aan het volk. En in dat antwoord zal het moeten gaan om de meest wezenlijk vraag van de theologie, namelijk de vraag wie 'God' is. Tegen de achtergrond van die bevrijdende uitleiding uit het 'godenhuis' komt het daar op aan. Volgens Jozua's woord is er maar één conclusie mogelijk voor wie de oren open heeft voor de werkelijkheid waarin de gemeente staat: JHWH dienen. Wie deze ene conclusie niet wil trekken, die heeft de keus. In dat geval zijn er genoeg mogelijkheden. Het 'kiest dan heden wie gij dienen zult' slaat niet op de keuze tussen of JHWH of de andere goden. Dat is hier niet aan de orde. Als je niet meegaat met het verhaal van JHWH dan heb je volop de keuze, wil hier gezegd worden.

Het slot is veelzeggend. Als het volk uitroept dat het JHWH wil dienen, zegt Jozua dat zij dat helemaal niet kunnen omdat deze God een 'najibverig' God is en zij zullen toch wel weer terug vallen op hun goden. Een kritische noot. Kunnen wij JHWH wel dienen? Het is een grote, realistische vraag aan het einde van dit boek. Maar tegen deze onmogelijkheid in, roept het volk: 'JHWH zullen wij dienen'(21). En dan moeten ze doen waartoe ook Jakob bij Sichem opriep: ze moeten hun vreemde goden uit hun midden verwijderen en zeggen dat zij alleen naar de stem van JHWH zullen horen.

Heel het boek eindigt vervolgens in de verbondsluiting. Een gedenksteen wordt opgericht, zoals eertijds in de Jordaan, nadat Jozua alle woorden in het boek van de Tora Gods geschreven heeft. Die steen dient als getuige. 'Dat jullie je God maar niet verloochent' (27).

Aanwijzingen voor de prediking. Op deze tweede zondag van Epifanie is het opnieuw de 'sprake Gods' waar het om gaat. Voorganger Jozua is alleen maar een doorgeefluik en zorgt voor de toepassing. Het grote thema is hier hoe wij antwoorden op de grote daden Gods. Daden die hier heel nadrukkelijk onder de noemer worden gebracht van de uitleiding uit het godsdiensthuis. Het volk is bevrijd zijn goden. Daar zet heel deze geschiedenis mee in. Nota bene om te beginnen bij Abraham. Het is volk is bevrijd uit de greep van al die goden. En ze heeft kunnen proeven van de ruimte van het land. Nu is het de vraag hoe de gemeente antwoordt. Dient zij deze Bevrijdergod, deze JHWH die zich hier bekend maakt in zijn daden van bevrijding? Of wil zij terug naar *the old time religion*? Voor de prediking is het van belang vers 15 helder uit te leggen. Een onaandachtige lezing maakt er al snel van dat het gaat om de keuze tussen JHWH en de goden. Niets is minder waar. Het gaat hier om het dienen van JHWH of de keuze tussen tal van goden. Keus genoeg. En goden zijn dan de machten die onze agenda's bepalen. Blind Noodlot, Stom Toeval maar ook de macht van de markt en de beurs. De goden zijn vandaag de machten waar wij bewust of onbewust mee leven en elke vezel van onze existentie bepalen. Jozua maakt aan het slot duidelijk dat er in feit maar één conclusie mogelijk is. Als je toch bevrijd bent uit het godsdiensthuis dan wil je toch niets liever dan deze JHWH dienen? Het gaat hier dus niet om onze keuze tussen JHWH en andere goden. Het thema van de openbare geloofsbelijdenis kan hier natuurlijk zeer helpen. En daarbij ook de vraag: kunnen wij JHWH wel dienen? Het volk komt al wel snel met zijn antwoord, maar kunnen ze het ook. Alle bekeringscampagnes staan hier wel geweldig onder druk. Het gaat in heel die samenvatting van dit slothoofdstuk om

een explicatie van het grote JA Gods. Alle misdaden en zonden zijn vergeten. In die bevrijdingsgeschiedenis is JHWH het handelende subject en niemand anders. Het gewicht ligt bij hem die ons op het oog heeft. Dat is beslissend voor het vrucht dragen, om met de lezing van Johannes 15 te spreken. De vraag nu is wat je eigenlijk anders kunt dan hier in mee te gaan. Prachtig is ook het slot waar al de woorden worden opgetekend in de Tora Gods. Het staat allemaal in het grote boek dat op de kansel ligt. Het boek over het grote JA Gods. Dat boek dient als levend gedenkteken zondag aan zondag.

Ad van Nieuwpoort